

REPUBLIKA SLOVENIJA

DRŽAVNI ZBOR

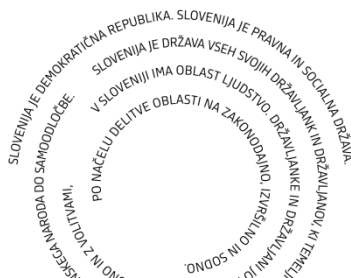
Raziskovalno-dokumentacijski sektor

(Ne)obdavčenje dohodkov otrok

Primerjalni pregled (PP)

Avtorja: mag. Mojca Pristavec Đogić

mag. Andrej Eror

Št. naročila: 38/2020

Datum in kraj: Ljubljana, 23. 11. 2020.

Kontakt:

Raziskovalni oddelek: rds@dz-rs.si

mag. Igor Zobavnik, vodja, 9428, igor.zobavnik@dz-rs.si

Gradivo ne predstavlja uradnega mnenja Državnega zbora!

UVOD

Pokojninsko/socialno zavarovanje posamezniku ne zagotavlja zgolj določene finančne varnosti v starosti oz. obdobju po zaposlitvi (ali v primeru zmanjšane delovne zmožnosti), ampak lahko nadomesti tudi z njegovo smrtjo izgubljena sredstva osebam, ki so bile od pokojnika odvisne (preživeli vzdrževani družinski člani - *surviving dependants*). Pogoji za pridobitev pravice do sredstev se med državami članicami EU nekoliko razlikujejo, so pa praviloma vezani na izpolnjevanje določenih pogojev na strani umrlega zavarovanca in od izpolnitve posebnih pogojev na strani njegovih družinskih članov. Različna so tudi poimenovanja prejemka. V angleških tekstih se največkrat uporablja termin »*survivors' pension/benefits*«, kar je v slovenskem sistemu najbližje pojmu »družinska pokojnina«.

Družinska pokojnina je mesečni dodatek, ki ustreza določenemu odstotku pokojnine, ki bi jo pokojni prejemal oz. jo je že prejemal, in se izplačuje njegovim najbližjim družinskim članom. Pravica do prejemanja družinske pokojnine lahko pripada tudi sirotam, sicer odvisnim od preminule osebe (*orphans' pension*).¹

V primeru pokojnin, ki jih prejmejo sirote, sistemi zavarovanja razlikujejo med »pol sirotami« (tistimi, ki so izgubile enega od staršev) in »obojestranskimi sirotami« (ki so izgubile oba starša). V večini držav pa so sirotam namenjene tudi druge oblike (socialnih) pomoči (YEEU, spletna stran).

Na željo naročnika predstavljamo sistem prejemanja pokojnin za sirote v nekaj državah članicah EU, s posebnim poudarkom na tistih, v katerih prejemki otrok, ki so izgubili enega ali oba starša, niso obdavčeni. V nekaterih državah (Italija, Litva, Luksemburg in Nemčija) tako na kratko predstavljamo pogoje, pod katerimi so otroci umrlih staršev sploh upravičeni do finančnih prejemkov iz naslova smrti enega ali obeh staršev. Dotaknili smo se tudi drugih prejemkov (in načina njihove obdavčitve), ki so namenjeni temu, da otrokom-sirotam olajšajo njihov položaj.

Podatke smo črpali predvsem iz virov, dostopnih na svetovnem spletu, za obrazložitev ali dopolnitev nekaterih pa smo pisali tudi pristojnim inštitucijam.

1. Pokojnina po pokojniku – družinska pokojnina (*Survivors' pension*)

Družinske pokojnine so kompleksna tema, v katerega so pogosto vključene tudi druge socialne politike. Združujejo različne elemente starostnih (in drugih) pokojnin, družinskih politik in dednih pravic. V preteklosti so bile družinske pokojnine oblikovane tako, da zagotovijo določen življenjski standard po smrti zakonca in pomagajo vdovam v boju proti revščini. Tako kot v primeru starostnih pokojnin so tudi družinske sheme najprej zajemale le določene skupine prebivalstva. Nekaj držav, med katerimi so na primer Irska, Švedska, Združeno kraljestvo in ZDA, je uvedlo družinske pokojnine v 19. ali prvi polovici 20. stoletja zlasti za javne uslužbence (*civil servants*). Uvajanje principa države blaginje je v številnih državah po letu 1945 vključevalo

¹ Kot zanimivost: izdatki za pokojnine za preživle družinske člane so trenutno v okviru držav članic OECD (Organizacije za gospodarsko zavarovanje in razvoj) zelo nizki v Avstraliji, Estoniji, Latviji in na Novi Zelandiji, medtem ko v Grčiji, Italiji in Španiji presegajo 2,3 % BDP. V Nemčiji, Litvi, Luksemburgu, Španiji in Turčiji sta približno dva prejemnika družinske pokojnine ali več na vsakih pet prejemnikov starostne pokojnine, kar je najvišje razmerje znotraj OECD. V povprečju je 88 % prejemnikov družinskih pokojnin žensk (OECD, spletna stran).

reševanje tveganega položaja od pokojnega odvisnih svojcev z večjim poudarkom na socialni pomoči. Vendar je bilo potencialnih upravičencev veliko manj kot danes, ker je več ljudi delalo na delovnih mestih (zlasti v kmetijstvu), ki niso imela urejenega pokojninskega zavarovanja.

Uvedba družinskih pokojnin je izboljšala ekonomski položaj vdov v času, ko je v družbi prevladoval model, da je moški tisti, ki vzdržuje družino. V taki družbi je mož delal in si zaslužil pokojninske pravice, medtem ko je njegova žena izvajala neplačano delo, kar ji je dalo omejene pokojninske pravice. Poleg tega je bila zakonska zveza pravzaprav življenjska pogodba, ki se je končala s smrtjo in ne z ločitvijo.

Po smrti partnerja je imel koncept družinske pokojnine predvsem dva namena - vdove ali vdovce zaščititi pred tveganji revščine (omiliti velik padec razpoložljivega dohodka na gospodinjstvo) in s tem prispevati k zagotavljanju podobnih materialnih razmer, kot so bile pred smrtjo partnerja (podobno kot starostne pokojnine pomagajo preprečiti močan padec dohodka po upokojitvi). Gre za tako imenovano uravnavanje potrošnje (*consumption-smoothing*), katerega cilj je ohraniti življenjski standard.

Dandanes vse države članice EU uporabljajo instrumente, ki so neposredno usmerjeni v zmanjševanje revščine - osnovne in minimalne pokojnine ter izplačila različnih socialnih pomoči. V mnogih državah je raven teh prejemkov nizka, vendar utemeljitev, zakaj bi bilo treba vdovam zagotoviti višje finančne pomoči kot drugim posameznikom s podobno slabim dohodkovnim položajem, v večini primerov ne obstaja več. Nekaj držav je zaradi tega razloga družinske pokojnine že odpravilo (OECD, spletna stran).

V evropskih državah obstaja več oblik sistemov družinskih pokojnin. Pravice družinskih članov pokojnika so različne ter vključujejo stalna in začasna izplačila, namenjena vdovam in vdovcem ter drugim preživelim vzdrževanim družinskim članom. Na Irskem na primer družinske pokojnine zajemajo samo vdove in vdovce; socialne pravice za sirote niso povezane s pravicami do pokojnine njihovih staršev. Poleg tega je več kot 90 % prejemnikov družinskih pokojnin na Češkem, Finskem, v Nemčiji in na Švedskem vdov ali vdovcev. Nasprotno pa sirote predstavljajo velik delež prejemnikov družinskih pokojnin na Madžarskem (43 %), v Latviji pa so lahko od leta 1996 dalje prejemniki družinskih pokojnin le sirote. V nekaterih državah je poleg pokojnin družinam umrlih na voljo razmeroma veliko drugih oblik pomoči. Na splošno pokojninske reforme v državah OECD težijo k večji individualizaciji in manj prerazporejanju znotraj obstoječih pokojninskih shem. Družbeno-ekonomsko okolje se v smislu udeležbe žensk na trgu dela in lastnosti družin drastično spreminja. Vse to ustvarja nekaj pomislekov glede kontinuitete obveznih družinskih pokojnin, sploh v luči preoblikovanja transferjev socialnih pomoči (OECD, spletna stran).

2. Pravice otrok po njihovih preminulih starših v izbranih državah Evropske unije

V nadaljevanju nekoliko podrobneje predstavljamo ureditev prejetanja pokojnin (in nekaterih drugih prejemkov) za sirote v izbranih državah članicah EU. V vseh obravnavanih državah je dodelitev pravice do prejetanja družinske pokojnine namenjena lažjemu prilagajanju družinskih članov spremenjenim razmeram, predvsem prejetanje pokojnin za sirote pa je (razen v zelo izjemnih primerih) povsod časovno strogo omejeno, da se z njimi ne bi dolgoročno demotiviralo posameznika za vstop na trg delovne sile (OECD, spletna stran).

2.1 Italija

Družinski člani preminulega zavarovanca oz. pokojnega prejemnika pokojnine so po vložitvi zahtevka in pod določenimi pogoji upravičeni do nekaterih prejemkov oz. denarnih nadomestil:

- družinska pokojnina/prenosljiva pokojnina (*transferrable pension - pensione di reversibilità*) se izplačuje družinskim članom, če je bil pokojni že imetnik pokojnine;
- posredna pokojnina (*indirect pension - pensione indiretta*) se izplačuje družinskim članom, če pokojni delavec še ni bil prejemnik pokojnine, vendar je na dan smrti izpolnjeval določene pogoje glede zavarovanja in prispevkov;
- če je smrt nastopila kot posledica nesreče pri delu, so preživeli sorodniki upravičeni tudi do neobdavčene rente, ki jo izplačuje Nacionalni inštitut za zavarovanje nezgod pri delu (INAIL-*Istituto nazionale per l'assicurazione contro gli infortuni sul lavoro*), ki jo od 1. julija 2000 lahko uveljavljajo tudi v povezavi z drugimi prejemki iz naslova smrti družinskega člana.

Družinska pokojnina in posredna pokojnina se začneta izplačevati v mesecu po smrti zavarovanca ali upokojenca. Sorodniki, ki so upravičeni do teh prejemkov, so po prednostnem vrstnem redu naslednji:

- zakonec ali partner v civilni zvezi (tudi ločeni, če je bila s sodno odločbo dodeljena preživninska pravica);
- zakonec v ločitvenem postopku;
- otroci, vzdrževani nečaki ali vnuki, mlajši od 18 let (do 26. leta, če je študent, in brez omejitve, če je v času smrti zavarovanca invalid);
- starši, ki so ob smrti otroka starejši od 65 let, nimajo pokojnine in so bili odvisni od pokojnika (v primeru, da predhodno omenjeni upravičenci ne obstajajo);
- ali v odsotnosti zakonca/partnerja, otrok in vnukov, staršev, neporočeni brati in sestre, ki nimajo pokojnine in ki so bili na dan smrti odvisni od pokojnika (EC Italy, spletna stran).

Družinska/prenosljiva pokojnina se torej pravzaprav deli na tri različne vrste pokojnin: pokojnina zakonca (pri kateri se preverja siceršnje prihodke zakonca – *means tested*), družinska pokojnina za ostale upravičence (prav tako preverjena sredstva). Ta oblika se uporabi v primeru, če med upravičenci ni vdovca ali sirote in se izplača naslednjemu upravičencu.

Tretja oblika pa je pokojnina za sirote (pri kateri se ne preverja drugih prihodkov/sredstev upravičenca). Izplačuje se siroti (vključno z vzdrževanim nečakom ali vnukom) in znaša 70 % starostne ali invalidske pokojnine, ki jo je prejemal pokojnik ali bi bil do nje upravičen (80 % v primeru dveh sirot ali 100 % v primeru treh ali več sirot). Pokojnina je enakomerno razdeljena med vse upravičene sirote (SSA Italy, spletna stran).

Za družinsko (in posredno) pokojnino, ki je bila prvič dodeljena 1. septembra 1995 ali pozneje, se družinska pokojnina zniža za 25 %, 40 % ali 50 %, če družinski dohodek presega tri-, štiri- ali petkratnik najnižje letne družinske pokojnine (okoli 6.600 EUR na leto). Preverjanje ekonomskega stanja (*means-test*) se ne uporablja v primeru vdov z otroki, mlajšimi od 18 let (26 let, če so študentje), sirot ali invalidnih oseb (SSA Italy, spletna stran).

Otroci sirote so lahko tudi prejemniki socialne pomoči, ki obsega vse ukrepe za zagotavljanje dobrin in storitev osebam v stiski (tudi drugim kategorijam prebivalcev) (CGL, spletna stran).

V Italiji poznajo tudi poseben termin »*orfani speciali*« ali posebne sirote. Gre za otroke, katerih matere so ubili možje, partnerji, nekdanji partnerji ali zalezovalci. Raziskovalci ocenjujejo, da je v Italiji med letoma 2000 in 2015 zaradi nasilja v družini osirotelo približno 1600 otrok.

Januarja 2018 je Italija postala prva država v Evropi in ena prvih na svetu, ki je sprejela zakon, ki skrbi za posebne potrebe teh sirot: štipendije, pravno pomoč ter financiranje zdravstvene in psihološke oskrbe. S posebnim vladnim odlokom so bila novembra 2019 tem sirotam namenjena posebna sredstva, denar pa je bil na voljo v začetku julija 2020.

Italijanska zakonodaja na tem področju upošteva skoraj vse vidike življenja »posebnih sirot«: ureja civilne postopke, zagotavlja brezplačne terapije ter sredstva za izobraževanje in za vstop na trg delovne sile. Hkrati zakon zagotavlja, da *orfani speciali* prejmejo dediščino, in storilcu - če je zakonec - preprečijo prejemanje družinske pokojnine. Zakon jim omogoča tudi spremembo priimka, kar je za odrasle sirote, ki nosijo ime očeta, ki je umoril njihovo mater, pogosto bolj pomembno kot ekonomska pomoč.

Zakon poleg tega nedvoumno opredeljuje femicid kot umor ženske s strani moža, nekdanjega moža, partnerja, nekdanjega partnerja ali kogar koli, s komer je bila v odnosu, kar preprečuje izključitev sirot iz sistema teh pomoči, katerih mater niso ubili biološki očetje.

Italijanska javna sredstva za pomoč tem sirotam znašajo 14,5 milijona evrov za leto 2020 in 12 milijonov evrov na leto do leta 2024 (štipendije, zdravstvena in psihološka pomoč ter usposabljanje za trg dela), poleg tega pa še 300 EUR mesečne podpore za družine, ki skrbijo za sirote. Zakon namenja 70 % sredstev mladoletnikom, 30 % pa bo namenjenih odraslim sirotam, ki niso ekonomsko samozadostne (FP, spletna stran).²

2.2 Litva

Pokojnina za sirote

Po smrti enega ali obeh staršev (rejnikov) lahko osiroteli otroci prejmejo pokojnino za sirote, ki se izplačuje od dneva, ko je otrok do nje upravičen. Če se vloga poda kasneje, se pokojnina izplača za nazaj, vendar za obdobje, ki ne presega 6 mesecev od oddaje vloge.

Do pokojnine za sirote so upravičeni:

- otroci in rejenci (*foster children*) do 18. leta starosti;
- starejši od 18 let so do prejema upravičeni, če jim je priznana delna ali popolna nezmožnost za delo, preden dopolnijo 24 let, pa tudi otroci in mladostniki, ki jim je bila zaradi posledic bolezni ali poškodbe, ki se je zgodila pred dopolnjenim 24. letom, priznana delna ali popolna nezmožnost za delo, vendar ne kasneje kot do dopolnjenega 26. leta starosti, pod pogojem, da so trajno onesposobljeni ali jim je ostala le delna sposobnost za delo (invalidi). Pravica do prejemanja pokojnine za sirote traja, dokler sirota, ki je priznana delna ali popolna nezmožnost za delo, doseže upokojitveno starost;
- otroci in posvojenci, če so učenci splošnih izobraževalnih programov, programov formalnega poklicnega izobraževanja ali študentje visokošolskih programov, ki so

² Zakonodaja je bila deloma navdihnjena z izkušnjami njene avtorice, odvetnice Anna Marie Busia. Leta 1998 je v njenem kraju mož umoril žensko, mater šestletne deklice. Busia se je primera lotila »*pro bono*«, postopek pa je trajal naslednjih 20 let - najprej za prejemanje pokojnine po materi in nato še za dedne pravice do družinske hiše. Busia je takrat dejala, da njihov pravni sistem sicer obravnava storilca kaznivega dejanja, pozabi pa na zaščito žrtev. Busia je tako leta 2017 pripravila osnutek zakona o »posebnih sirotah«, ki je sprva želel odpraviti pravne vrzeli, ki so storilcem omogočale dedovanje po pokojnih zakoncih. Med parlamentarno razpravo so bili dodani predlogi sprememb, ki so temeljili na pionirski raziskavi italijanske psihologinje Anne Costanze Baldry, ki je ugotovila, da je le ena tretjina sirot, ki so jih obravnavali, prejela psihološko pomoč. Več kot 60 % skrbnikov pa je reklo, da so prejeli malo ali nič podpore (ne finančne, ne v drugi obliki). Na podlagi Baldryjenih smernic so spremembe predloga zakona zagotovile še financiranje zdravstvenih in psiholoških storitev, štipendiranje in usposabljanje za delo (FP, spletna stran).

pred zaključkom študija dopolnili 18 let (razen dijakov splošnih izobraževalnih programov, ki so upravičeni do pokojnine za sirote do 31. avgusta leta, ko končajo te programe), vendar le do 24. leta starosti.

Sirote, ki so bile posvojene po 1. 1. 2018, nimajo več pravice do pokojnine.

Za upravičenost do pravice do pokojnine za sirote mora določene pogoje do datuma smrti izpolnjevati tudi pokojnik (ti pogoji ne veljajo, če je oseba umrla pred 1. junijem 1991):

- pridobil je pravico do invalidske ali starostne pokojnine;
- izpolnil je minimalne zahteve glede delovnih izkušenj za ustrezno vrsto pokojnine v podjetjih, ustanovah ali organizacijah Litve, Evropske unije ali držav članic, ki so podpisale sporazum o Evropskem gospodarskem prostoru (rehabilitirani politični zaporniki in nekoč izgnane osebe, ki so pridobile del delovnih izkušenj med bivanjem v zaporu ali v izgnanstvu, nimajo pogoja izpolnjevanja minimalnih delovnih izkušenj).

Znesek pokojnine za sirote se izračuna na podlagi pokojnine, ki ga je, ali bi ga lahko, pokojna oseba prejela. Višina pokojnine za sirote znaša 50 % zneska celotnega in posameznih delov pokojnine. Če ima pravico do prejemanja pokojnine za sirote več otrok, se vsakemu dodeli enak del, ki ne sme presegati 100 % skupnega izračunanega zneska pokojnine pokojnika (SoDra, spletna stran).

Državne pokojnine

Poleg pokojnin, ki izhajajo iz univerzalnega pokojninskega sistema socialnega zavarovanja, obstajajo posebne državne pokojnine, ki se financirajo iz državnega proračuna. Lahko se izplačujejo skupaj s pokojninami iz socialnega zavarovanja. Vendar pa za vsoto obeh pokojnin velja omejitev 150 % povprečne plače v gospodarstvu.

Državne pokojnine se lahko podedujejo v smislu, da se družinskim članom in otrokom pokojnega izplačujejo družinske pokojnine. Izjema so le pokojnine za akademike, ki niso prenosljive (ETLA, spletna stran).

Vse pokojnine so oproščene davka. Tudi prispevki delodajalca mu večinoma znižujejo davčno osnovo. Delodajalec plača glavni delež prispevka za socialno zavarovanje (22,5% za pokojnine) in ga odšteje od osnove za obračun dobička, le 2,5% je izplačanega iz plače. Prispevek zaposlenih pa se obdavčuje v okviru dohodnine. Državne pokojnine so tudi oproščene davka, za njihovo financiranje pa se ne pobirajo prispevki (ETLA, spletna stran).

2.3 Luksemburg

Pod določenimi pogoji so otroci v primeru smrti očeta ali matere upravičeni do pokojnine za sirote. Upravičenci so:

- otroci v uradni ali »neuradni« zvezi;
- posvojeni otroci;
- otroci, ki so izgubili očeta in / ali mater, pod pogojem, da je bil zavarovanec ali upravičenec do pokojnine odgovoren za njihovo vzgojo in izobraževanje 10 mesecev pred smrtjo in da otroci niso upravičeni do nobene druge pokojnine za sirote, ki bi izhajala iz naslova staršev.

Pridobitev pokojnine za sirote je povezana z enakimi pogoji, ki veljajo za vse druge družinske pokojnine, in sicer:

- če je pokojnik (zavarovanec) prejemal invalidsko ali starostno pokojnino, je upravičenost do pokojnine za sirote samodejna; ni treba izpolniti nobenih drugih pogojev;
- če je zavarovanec umrl med aktivno zaposlitvijo, je pravica do družinske pokojnine na voljo le, če je imel zavarovanec v treh letih pred smrtjo najmanj 12 mesecev obveznega, neprekinjenega, prostovoljnega ali neobveznega zavarovanja (predpogoj, povezan z dolžino zavarovanja, ni potreben, če je bila smrt posledica kakršne koli nesreče ali poklicne bolezni).

Pravica do prejemanja pokojnine za sirote lahko preneha:

- ko otrok dopolni 18 let;
- najpozneje, ko sirote dopolnijo 27 let, če zaradi nadaljevanja študija ne morejo zaslužiti za preživetje;
- ko upravičenec umre;
- ko se sirota poroči ali sklene civilno partnerstvo, razen če še študira;
- če sirota prejema invalidsko pokojnino.

Pokojnina za sirote je pokojnina, ki izhaja iz pravice do pokojnine, ki bi jo imeli zavarovanci, če ne bi umrli. Vedno se izračuna na podlagi preteklih prispevkov zavarovanca. Pokojnina je indeksirana glede na življenjske stroške in prilagojena spremembam v višini plač.

Za otroke, ki so izgubili očeta in mater, je znesek pokojnine dvojen. Če je sirota upravičena do dvojne pokojnine, se podvoji znesek višje pokojnine.

Po potrebi se siroti lahko dodeli dodatek k najnižji pokojnini v višini 25 % te pokojnine.

Kadar se pokojnine za sirote prekrivajo s pravicami iz naslova smrtne nesreče zavarovanca, zakon predvideva uporabo določb proti prekrivanju, tako da se pokojnina v kombinaciji z zneskom iz naslova zavarovalnine zmanjša za znesek, ki presega:

- v primeru smrti obeh staršev bodisi 3/4 povprečja 5 najvišjih letnih plač ali drugih prejemkov iz naslova pokojnikovega plačevanja prispevkov;
- ali v primeru smrti enega starša 1/3 iste zgornje meje.

Pokojnina pa se lahko prekriva z družinskimi dodatki (*family benefits*).

V nobenem primeru pa vse družinske pokojnine ne smejo preseči pokojnine, ki bi jo prejemal zavarovanec, ali če je ta način izračuna ugodnejši za upravičenca, povprečja 5 najvišjih letnih plač ali drugih prejemkov v zgodovini prispevkov zavarovanca. Če vse družinske pokojnine skupaj presežejo to mejo, se pokojnine sorazmerno znižajo (Guiche, spletna stran).

Dokler so otroci mladoletni, pokojnine za sirote prejemajo njihovi skrbniki. Pokojnina za sirote ne sme biti nižja od 515,95 EUR, pokojnina preživelega zakonca ali partnerja pa ne sme biti nižja od 1.892,77 EUR, če je zavarovana oseba imela polno zavarovalno dobo (40 let)³ (EC Luxembourg, spletna stran).

Pokojnina za sirote, izplačana v skladu z zakonodajo o socialni varnosti, ni obdavčena. Pokojnina za sirote, ki se izplača iz naslova zasebnega zavarovanja, pa je obdavčena (Guiche, spletna stran).

³ Podatki za leto 2020.

2.4 Nemčija

Družinska pokojnina – pokojnina za sirote (*Waisenrente*)

V Nemčiji je do pokojnine po pokojniku upravičen potomec, če je bil pokojnik pred smrtjo zavarovan vsaj 60 mesecev. Praviloma je do pokojnine po umrlem staršu upravičen otrok do 18. leta starosti, pod določenimi pogoji lahko tudi do 27. leta:

- če se upravičenec izobražuje ali strokovno usposablja;
- če je upravičenec v vmesnem obdobju največ štirih koledarskih mesecev med npr. usposabljanjem in prostovoljnim delom;
- če opravlja prostovoljno delo, kot je opredeljeno v Zakonu o dohodnini (*Einkommensteuergesetz*) - na primer mednarodna prostovoljna služba ali zvezna prostovoljna služba
- ali če si zaradi invalidnosti ne more zagotoviti zadovoljitve življenjskih potreb (EC Germany, spletna stran).

Delna pokojnina za sirote se dodeli otroku, katerega eden od staršev je še živ; polna pa, če/ko sta oba starša pokojna. Delna pokojnina za sirote znaša 10 %, polna pa 20 %, pokojnine, ki bi jo sicer prejeli pokojni starši. Poleg pokojnine otroci prejmejo tudi dodatek za sirote. Če je zavarovani oče ali mati umrl pred 63. letom starosti, se pokojnina za sirote zmanjša do 10,8 % (EC Germany 1, spletna stran).

Tudi v primeru sirot, starejših od 18 let, se od izplačila ne odšteje več morebitni drug prihodek sirote, ampak se izplačilo nakaže v celoti, zato se posledično vse pokojnine za sirote vedno izplačajo v celotnem znesku, ne glede na dohodkovno stanje sirote (BMAS, spletna stran).

Pokojnina za sirote je obdavčljiva (v skladu z Zakonom o dohodnini). Za davčne namene se pokojnina za sirote obračuna otroku, zato ne poveča dohodka (davčne osnove) vdove ali vdovca. To tudi pomeni, da mora otrok predložiti davčni obračun in plačati davek na pokojnino za sirote.

V praksi pa se to zgodi le redko, ker otroci običajno nimajo dodatnih prihodkov in pokojnina za sirote ni posebej visoka. Na ta način otroški obdavčljivi dohodek običajno ostane pod zneskom osnove olajšave (VLH, spletna stran).

Smrt povezana z delom

Obvezno poklicno nezgodno zavarovanje poznajo v Nemčiji že od leta 1884. Ne glede na višino dohodka so zavarovani vsi zaposleni. Zavarovanje varuje delavca in njegovo družino pred posledicami nesreč pri delu in poklicnih boleznih.

Če starš umre zaradi nesreče pri delu ali poklicne bolezni, bodo vsi otroci, mlajši od 18 let, iz naslova tega zavarovanja prejeli pokojnino za sirote. Iz naslova zavarovanja za primer poklicne nezgode se otrokom izplača pokojnino v višini 20 % letnega dohodka starša iz naslova zaposlitve, če imajo še enega starša, in 30 %, če so otroci izgubili oba starša. Pokojnine za sirote se izplačujejo po dopolnjenem 18. letu in do 27. leta za sirote, ki:

- se šolajo ali poklicno usposabljujejo;
- v letu prostovoljne socialne ali prostovoljne okoljevarstvene službe po Zakonu o mladinski prostovoljni službi ali službe po Zveznem zakonu o prostovoljni službi;
- ne morejo skrbeti zase zaradi telesne, intelektualne ali psihične okvare.

Če vdovska pokojnina in pokojnine za sirote, dodeljene eni družini, presegajo 80 % letnega dohodka pokojnika iz zaposlitve, se te temu ustrezno znižajo. Pravna podlaga za obvezno poklicno nezgodno zavarovanje je vsebovana v Socialnem zakoniku in v Odloku o poklicnih boleznih (BMAS, spletna stran). Tudi te pokojnine so obdavčene.

Pokojnina iz naslova žrtve vojne

Poseben prihodek, ki ga sirote lahko prejemajo, je tudi pokojnina, ki izhaja iz posledic poškodb ali smrti zaradi vojne (žrtev vojne). Žrtve vojne so upravičene do nadomestila za zdravstvene in finančne posledice poškodbe zaradi:

- vojaške ali enakovredne službe;
- nesreče, ki se je zgodila pri opravljanju take službe;
- zaradi stanja, značilnega za takšno službo;
- vojnega ujetništva;
- neposrednih učinkov vojne (na primer, ko so med zračnim napadom ranjeni civilisti); ali
- nasilnih dejanj (kot so telesne poškodbe ali posilstva) pripadnikov okupatorskih sil.

Oblik odškodnin je več vrst. Ena izmed njih je tudi pravica do zdravstvene oskrbe za osebe, ki so bile odvisne od pokojnika. Poleg tega so poškodovane/ranjene osebe upravičene do invalidske pokojnine (*Beschädigtenrente*), ki je odvisna od stopnje invalidnosti (ki mora presegati 25 %). Do te pokojnine so po smrti prejemnika lahko upravičeni vdovci, življenjski partnerji, sirote in starši.

Osnovna pokojnina je odvisna od stopnje invalidnosti. V primeru hudih okvar se njen znesek po 65. letu poviša. Do nje so lahko upravičeni svojci osebe, ki je umrla zaradi poškodb. Osnovna pokojnina za siroto, ki zaradi poškodbe izgubi enega od staršev, je 122 EUR/mesečno, ob izgubi obeh staršev - 229 EUR/mesečno. Žrtev vojne, katere invalidnost presega 25 %, je med drugim upravičena tudi do nadomestila – kompenzacijske pokojnine/rente zaradi izgube dohodka zaradi delne ali popolne nezmožnosti opravljanja prejšnjega ali predvidenega poklica, kar je posledica poškodbe. Tudi do nje so po smrti prejemnika lahko upravičeni vzdrževani člani. Namenjena je kritju njihovih življenjskih stroškov. Kompenzacijska pokojnina za sirote znaša ob izgubi enega od staršev - 215 EUR/mesečno, ob izgubi obeh staršev pa 299 EUR/mesečno.

V primeru, da smrti poškodovanca ni povzročila njegova poškodba, lahko vzdrževani člani zahtevajo pomoč za vdove ali sirote, če izpolnjujejo določene zahteve.

Omenjene pravice so podrobneje določene v Zveznem zakonu o odškodninah za žrtve vojne (BMAS, spletna stran).

Otroški dodatek (*Kindergeld*)

Sirote sicer lahko prejemajo tudi 204 EUR mesečnega otroškega dodatka, če ga nihče drug ne more uveljavljati zanje. Enako velja za otroke, ki ne vedo, kje so njihovi starši. Pravna podlaga za te prejemke je določena v Zakonu o dohodnini (*Einkommensteuergesetz*) in Zveznem zakonu o otroških dodatkih (*Bundeskindergeldgesetz*). Otroški dodatek je sicer finančna podpora države, ki se staršem izplačuje mesečno in ni obdavčena z dohodnino (BMAS, spletna stran).

3. Neobdavčeni prihodki otrok na Hrvaškem

Hrvaški Zakon o dohodnini (*Zakon o porezu na dohodak*) določa, da otroci po smrti staršev ne plačujejo dohodnine za izplačano družinsko pokojnino v višini te pokojnine.

Plačila dohodnine so oproščeni tudi družinski člani umrlega, pridržanega ali pogrešanega hrvaškega vojnega veterana iz Domovinske vojne za izplačane družinske pokojnine, denarna nadomestila v višini družinske pokojnine ali denarna nadomestila, ki jih prejmejo po Zakonu o pravicah hrvaških veteranov iz Domovinske vojne in njihovih družinskih članov (glej Oprezivanje mirovina).

Tako Zakon o dohodnini⁴ iz januarja 2020 v 2. odstavku 8. člena določa, da se za dohodek ne štejejo družinske pokojnine in invalidnine, ki jih prejmejo otroci po smrti starša glede na zakon, s katerim se ureja pokojninsko zavarovanje in zakon s katerim se urejajo pravice vojnih veteranov Domovinske vojne in njihovih družinskih članov.

Zakon o dohodnini v 8. odstavku istega člena tudi določa, da se za dohodek ne štejejo enkratna izplačila, ki jih otroku po smrti starša izplačajo enote lokalne in regionalne samouprave in pravne ter fizične osebe.

Zakon o dohodnini v 9. členu pa določa dohodke za katere se ne plačuje dohodnina, in sicer za (med ostalim):

- nagrade učencem v času praktičnega pouka in nadomestila učencem v času dualnega šolanja (4. odstavek 9. člena);
- nagrade učencem in študentom, ki so jih pridobili na tekmovanjih v okvirju formalnega izobraževanja (5. odstavek 9. člena);
- dohodke učencev in študentov tekom rednega šolanja, ki jih pridobijo z delom prek dijaških in študentskih servisov (do določenega zneska) (6. odstavek 9. člena);
- pomoč, ki jo otrok dobiva za šolanje do 15. leta starosti oziroma do končanega osnovnošolskega izobraževanja, ki pa jo izplačuje delodajalec kot podporo otroku umrlega delavca ali otroku bivšega delavca, ki ni več zmožen za delo (pod pogojem, da bivši delavec ne prejema drugih prihodkov) (13. odstavek 9. člena);
- štipendije učencem in študentom za redno šolanje na srednjih šolah, dodiplomskih, diplomskih ali integriranih dodiplomskih in diplomskih univerzitetnih študijah, oziroma na dodiplomskih ali specialističnih diplomskih strokovnih študijah (do določenega zneska) (15. odstavek 9. člena);
- športne štipendije, ki se po posebnih predpisih izplačujejo športnikom (16. odstavek 9. člena);
- nagrade za športne rezultate in nadomestila športnikom amaterjem po posebnih predpisih (do določenega zneska);
- štipendije študentom izbranih na javnem razpisu, za redno univerzitetno šolanje, ki ga izplačujejo skladi, fundacije in druge ustanove registrirane v Republiki Hrvaški za izvedbo aktivnosti mobilnosti v okvirju programov in fondov Evropske unije (19. odstavek 9. člena) in
- štipendije študentov na podiplomskih študijah (pod določenimi pogoji) (23. odstavek 9. člena).

4. Ugotovitve še iz nekaterih drugih izbranih držav

Na Madžarskem in v Bolgariji so vse pokojnine oproščene plačila davkov. V Bolgariji so pokojnine in drugi transferji, izplačani iz sistema obveznega pokojninskega zavarovanja, oproščeni plačila davkov. Enako velja za izplačila, ki se iz naslova upokojitve izplačajo iz sistema prostovoljnega pokojninskega zavarovanja, in za pokojnine prejete iz pokojninskega sistema druge države iz Evropskega gospodarskega prostora (EEA).

⁴ Glej: <https://www.zakon.hr/z/85/Zakon-o-porezu-na-dohodak>.

Na Madžarskem so pokojnine oproščene plačila davkov, in sicer:

- pokojnine, izplačane iz sistema obveznega pokojninskega zavarovanja,
- pokojnine, izplačane iz sistema zasebnega pokojninskega sklada,
- drugi prihodki, ki se štejejo za pokojnine v davčni ureditvi ter podobni prihodki, ki jih izplačajo tuje organizacije (glej European Tax Handbook 2020).

V Avstriji pokojnina za sirote ni oproščena plačila davkov. Štipendije in druge oblike podpore (*grants*) (npr. za raziskovalno delo), izplačane učencem, pa so oproščene plačila davkov (glej European Tax Handbook 2020).

Na Finskem je pokojnina za sirote (*orphan's pension*) obdavčljiv dohodek. Davek pa je enak kot pri vdovski pokojnini (*spouse's pension*) (povzeto po spletni strani Kela). Štipendije in druge oblike podpore za študij, znanstvene raziskave in umetniške aktivnosti pa so na Finskem oproščene plačila davkov (glej European Tax Handbook 2020).

Pravzaprav so štipendije v številnih državah (npr. tudi Češka, Irska, Malta, Poljska, Romunija) oproščene plačila davkov (glej European Tax Handbook 2020).

5. Zaključek

Na **Madžarskem, v Bolgariji in v Litvi** so vse pokojnine oproščene plačila davkov.

V **Litvi** se znesek pokojnine za sirote izračuna na podlagi zneska celotnega in posameznih delov pokojnine, ki jih je, ali bi jih lahko, pokojna oseba prejela. Višina pokojnine za sirote znaša 50 % zneska celotnega in posameznih delov pokojnine. Če ima pravico do prejemanja pokojnine za sirote več otrok, se vsakemu dodeli enak del, katerih vsota ne sme presegati 100 % skupnega izračunanega zneska pokojnine pokojnika.

Poleg pokojnin, ki izhajajo iz univerzalnega pokojninskega sistema socialnega zavarovanja, obstajajo posebne državne pokojnine, ki se financirajo iz državnega proračuna in se lahko izplačujejo skupaj s pokojninami iz socialnega zavarovanja. Vendar pa za vsoto obeh pokojnin velja omejitev 150 % povprečne plače v gospodarstvu.

Na **Hrvaškem** otroci po smrti staršev ne plačujejo dohodnine za izplačano družinsko pokojnino. Hrvaški zakon o dohodnini določa tudi druge dohodke otrok/mladostnikov za katere se ne plačuje dohodnina. To so v prvi vrsti različne oblike štipendij in nagrad.

Štipendije so tudi v številnih drugih državah (Avstrija, Finska, Češka, Irska, Malta, Poljska, Romunija) oproščene plačila davkov.

V **Luksemburgu** je za otroke, ki so izgubili očeta in mater, znesek pokojnine dvojen – podvoji se znesek višje pokojnine. Po potrebi se siroti lahko dodeli dodatek k najnižji pokojnini v višini 25 % te pokojnine. Pokojnina za sirote, izplačana v skladu z zakonodajo o socialni varnosti, ni obdavčena. Pokojnina za sirote, ki se izplača iz naslova zasebnega zavarovanja, pa je obdavčena.

Nemška davčna zakonodaja določa, da lahko otroci praviloma prejemanje pokojnino za sirote, dokler ne dopolnijo 18 let. Obdobje prejemanja se lahko podaljša do 27. leta starosti, če so za to izpolnjeni pogoji, na primer izobraževanje ali poklicno usposabljanje, ali opravljanje prostovoljne socialne, okoljevarstvene ali vojaške službe.

Delna pokojnina za sirote se dodeli otroku, katerega eden od staršev je še živ; polna pa, če/ko sta oba starša pokojna. Delna pokojnina za sirote znaša 10 %, polna pa 20 %, pokojnine, ki bi jo sicer prejeli pokojni starši. Poleg pokojnine otroci prejmejo tudi dodatek za sirote. Če je zavarovani oče ali mati umrl pred 63. letom starosti, se pokojnina za sirote zmanjša do 10,8 %. Vse pokojnine za sirote se vedno izplačajo v celotnem znesku, ne glede na siceršnje dohodkovno stanje sirote.

Poleg tega je v Nemčiji obvezno tudi poklicno nezgodno zavarovanje. Če starš umre zaradi nesreče pri delu ali poklicne bolezni, bodo vsi otroci, mlajši od 18 let (pod določenimi pogoji do 27. leta), iz naslova tega zavarovanja prejeli pokojnino za sirote. Iz naslova zavarovanja za primer poklicne nezgode se otrokom izplača pokojnino v višini 20 % letnega dohodka starša iz naslova zaposlitve, če imajo še enega starša, in 30 %, če so otroci izgubili oba starša. Če vdovska pokojnina in pokojnine za sirote, dodeljene eni družini, presegajo 80 % letnega dohodka pokojnika iz zaposlitve, se te temu ustrezno znižajo.

Pokojnina za sirote je obdavčljiva (v skladu z dohodninskim zakonom (EStG)). Za davčne namene se pokojnina za sirote obračuna otroku, zato ne poveča dohodka (davčne osnove) vdove ali vdovca. To tudi pomeni, da mora otrok predložiti davčni obračun in plačati davek na pokojnino za sirote.

V Italiji so pokojnine iz naslova obveznega pokojninskega zavarovanja (*contributory public pension*) obdavčene glede na dohodkovni razred in davčno stopnjo. Vendar pa se preverjanje ekonomskega stanja (*means-test*) pri družinskih pokojninah ne uporablja v primeru vdov z otroki, mlajšimi od 18 let (26 let, če so študentje), sirot ali invalidnih oseb.

Otroci sirote so lahko tudi prejemniki socialne pomoči, ki obsega vse ukrepe za zagotavljanje dobrin in storitev osebam v stiski.

V Italiji poznajo tudi poseben kategorijo sirot »*orfani speciali*« ali »posebne sirote«. Gre za otroke, katerih matere so ubili možje, partnerji, nekdanji partnerji ali zalezovalci. Januarja 2018 je Italija postala prva država v Evropi in ena prvih na svetu, ki je sprejela zakon, ki skrbi za posebne potrebe teh sirot: štipendije, pravno pomoč ter financiranje zdravstvene in psihološke oskrbe. Poleg tega zakonodaja upošteva tudi druge vidike položaja »posebnih sirot«: pomaga jim tudi skozi civilne postopke in pomaga pri vstopu na trg delovne sile.

Pripravila:

mag. Mojca Pristavec Đogić

mag. Andrej Eror

Viri in literatura:

- BMAS: Federal Minister of Labour and Social Affairs: Social Security at glance – Germany: <https://www.eu-patienten.de/media/dokumente/a998-social-security-at-a-glance-total-summary.pdf> (november 2020).
- CGL: Consolato Generale d'Italia Londra: Pensioni: https://consolondra.esteri.it/consolato_londra/en/i_servizi/per_i_cittadini/pensioni (november 2020).
- EC Germany 1: Germany – Survivors' benefits: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1111&langId=en&intPagId=4555> (november 2020).
- EC Germany 2: Survivors' benefits: https://ec.europa.eu/employment_social/soc-prot/missoc99/english/07/d.htm (november 2020).
- EC Italy: Your social security rights in Italy: https://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Italy_en.pdf (november 2020).
- EC Luxembourg: Pensions in favour of survivors: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1120&langId=en&intPagId=4685> (november 2020).
- ETLA: The current state of Lithuanian pension system and discussions on its reform: <https://www.etla.fi/lithuania/dokut/chapter4.pdf> (november 2020).
- European Tax Handbook 2020, ur.: Mery Alvarado in dr., Global Tax Series, IBF.
- FP: The Victims Femicide Leaves Behind: https://www.avvenire.it/attualita/pagine/orfani-difemminicidio-ecco-i-fondi-adesso-per-arrivino-alle-famiglie?fbclid=IwAR0TckpJhbAZxz-K0HUPihtuhtdUeQw6anuyxgQfoZpo2yY6AVILeG_Cplw in <https://foreignpolicy.com/2020/10/20/victims-femicide-leaves-behind-italy-orfani-special-law-domestic-violence-europe/> (november 2020).
- Guichet: Treatment of the orphan's pension: <https://guichet.public.lu/en/citoyens/famille/deces-disparition/prestations-survivants/pension-orphelin.html> (november 2020).
- Kela, Amount, payment and taxation of the orphan's pension. Spletna stran: <https://www.kela.fi/web/en/orphans-pension-amount-and-payment> (november 2020).
- Odgovor predstavnika litvijskega Zavoda za socialno zavarovanje (SoDra) z dne 19. 11. 2020).
- OECD: Are survivor pensions still needed? https://www.oecd-ilibrary.org/sites/pens_outlook-2018-10-en/index.html?itemId=/content/component/pens_outlook-2018-10-en (november 2020).
- OECD1: Pensions at glance 2019: Country profiles – Italy: <https://www.oecd.org/els/public-pensions/PAG2019-country-profile-Italy.pdf> (november 2020).
- Oporezivanje mirovina. Spletna stran: https://www.porezna-uprava.hr/HR_publicacije/Prirucnici_brosure/Mirovine_144.pdf (november 2020).
- SoDra: Pensions and benefits: <https://www.sodra.lt/en/benefits/information-for-residents/i-want-to-receive-a-pension/i-am-an-orphan> (november 2020).
- SSA Italy: <https://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/2018-2019/europe/italy.html> (november 2020).
- VLH: Waisenrente: Höhe, Beginn und Steuererklärung: <https://www.vlh.de/krankheit-vorsorge/altersbezüge/waisenrente-höhe-beginn-und-steuererklärung.html> (november 2020).
- WF: Personal Tax-free Exemptions: <https://www.german-probate-lawyer.com/en/detail/article/german-inheritance-tax-1452.html#myTOC> (november 2020).
- YEEU: Survivors' pensions: https://europa.eu/youreurope/citizens/work/unemployment-and-benefits/death-grants/index_en.htm#shortcut-1 (november 2020).
- Zakon o porezu na dohodak. Spletna stran: <https://www.zakon.hr/z/85/Zakon-o-porezu-na-dohodak> (november 2020).